

EXPERIÈNCIES

El Consell de les Dones de Barcelona: una experiència de democràcia participativa

Mercè Fernández Gesalí. Direcció de Planificació, Recerca i Desenvolupament.

Sector de Serveis Personals

En el decurs dels segles XIX i XX ha tingut lloc a les societats occidentals un reconeixement progressiu de la igualtat legal entre dones i homes. Si bé això ha estat important per a la incorporació de dones en molts nivells dels àmbits anomenats públics, com són el treball remunerat, l'ensenyament, etc., i per a l'accés, encara que reduït, de dones als espais de decisió social i política, ja a la IV Conferència Mundial de les Dones de Pequín es va constatar que, tot i que aquestes regulacions eren imprescindibles per a la igualtat d'oportunitats de dones i homes, no implicaven per a aquelles gaudir de la consideració de ciutadanes. Les dones hi hem estat incloses formalment, jurídicament i políticament però a partir que ens adequéssim als criteris de ciutadania que han definit els homes, a partir d'unes regles de joc que nosaltres no hem fet, en les quals gairebé mai no hem participat.

Així, el gran repte de les dones d'avui és gaudir de l'estatus de ciutadanes a partir de la pròpia condició femenina. Ja no es tracta únicament d'aconseguir la igualtat, sinó la llibertat de les dones, la seva autonomia en el món personal i social.

Si bé la presència de les dones en tots els àmbits de la vida social és una realitat a la Barcelona actual, ens costa trobar les petjades que legítimament correspondrien al paper de les nostres avantpassades en la construcció de la ciutat. La seva vida, el seu treball, la seva experiència difícilment són visibles a través de monuments, noms de carrers o en edificis singulars. Les petjades de les barcelonines només podem trobar-les a partir de petits indicis que ens han permès conèixer com vivien i quina va ser la seva influència a la ciutat, con ens mostra la *Guia de dones de Barcelona* de la historiadora Isabel Segura Soriano, premi 8 de març - Maria Aurèlia Capmany 1993 i editada per aquest Ajuntament, així com, entre altres estudis, els projectes que s'estan duent a terme als districtes de la ciutat (dirigits per la mateixa historiadora) de recuperació de la memòria històrica de les dones.

És evident que queda molt per fer, per arribar a una societat cohesionada, compartida, que reconegui, entre altres coses, les diferències entre ciutadanes i ciutadans i la diversitat, la pluralitat i la riquesa dels diferents col·lectius que els integren (persones discapacitades, immigrades, amb opcions sexuals distintes,...).

L'Ajuntament de Barcelona, amb la voluntat d'anar caminant cap al reconeixement del paper de les dones —i sobretot de la xarxa associativa femenina— com a interlocutores en les polítiques adreçades a les ciutadanes (el 53,2% de la població), ha posat en pràctica diverses estratègies que parteixen dels supòsits següents:

- Cal identificar i integrar en les polítiques públiques les necessitats i les experiències de les dones, i actuar des de la col·laboració i la complicitat amb el teixit social femení.
- Cal fer-ho de forma transversal al conjunt de les diferents regidories.

- Cal fer visibles aquestes necessitats en l'organigrama del mateix Ajuntament.

Em centraré bàsicament en el primer punt, ja que és el que representa i concreta la participació de les dones com a agents interlocutores en el conjunt de les actuacions adreçades a les ciutadanes de Barcelona.

Barcelona té una gran tradició en l'associacionisme femení i, des de l'adveniment de la democràcia, el govern de la ciutat ha volgut comptar amb la participació d'aquest teixit social, pel fet que aquesta és una de les claus per afrontar la solució dels diferents problemes que afecten les barcelonines, donar resposta a les seves expectatives en relació amb la construcció de la ciutat i fer visibles les seves aportacions a la societat.

El 1986 s'aproven les normes reguladores de l'organització dels districtes i de la participació ciutadana de l'Ajuntament de Barcelona, i el 2001 s'inicia el procés sobre el nou Reglament de participació ciutadana. Els consells de participació són un instrument per a la millora i la innovació de les polítiques a la ciutat, així com també per exercir la responsabilitat política, entesa com a defensa de l'interès general de la ciutat. És necessari reconèixer la complexitat i la interdependència entre els problemes socials que la ciutat té plantejats i és necessari ser conscients que la seva solució només és possible amb la col·laboració i la participació activa de tota la societat civil en les seves formes d'expressió més diverses (entitats, associacions, ONG, etc.).

Així, els consells de participació constitueixen els mecanismes per vehicular la participació ciutadana. Són organismes formalment reconeguts que proposen orientacions de les polítiques de benestar social ciutadanes. Els formen representants d'entitats de la ciutat, persones reconegudes com a expertes en la temàtica objecte del consell, les i els representants polítics del Consistori i les i els tècnics municipals, entre d'altres.

Els seus objectius són analitzar, proposar i fer el seguiment de les polítiques de l'Ajuntament de Barcelona, consensuar fórmules per aplicar les polítiques socials a la ciutat i incorporar la societat civil en el disseny i la implantació d'aquestes polítiques. Es creen per abordar temàtiques socials, o bé per sectors de població.

En relació amb els sectors de població, el 1994 es crea el Consell de les Dones de Barcelona (el 1993 ja s'havien anat configurant consells o comissions de dones a diferents districtes de la ciutat), amb les finalitats d'estimular la participació i l'associacionisme dels col·lectius de dones, conèixer i debatre les actuacions municipals que promouen, d'una banda, la presència de les dones a la societat en tots els àmbits i, de l'altra, els serveis específics adreçats a aquelles ciutadanes que pateixen situacions greus. També és objectiu d'aquest Consell analitzar, debatre i fer propostes sobre aquelles qüestions d'interès per a les dones de la ciutat.

Des de la seva constitució, el Consell de les Dones va treballar, entre altres coses, diferents aspectes relacionats amb la qualitat de vida de les ciutadanes i com incrementar i visibilitzar la presència de les dones a Barcelona. Dins de les diverses propostes efectuades pel Consell, destaca per la seva magnitud i importància la de la celebració d'un congrés de barcelonines.

Així, els dies 15 i 16 de gener de 1999 (vegeu *Barcelona Societat* núm. 10) se celebrà el I Congrés de les Dones de Barcelona, que va representar un procés paradigmàtic de participació i de treball conjunt entre l'administració municipal i el teixit associatiu femení de Barcelona, amb l'objectiu de redefinir un model de ciutat que realment respongués a la mirada, les necessitats i els desitjos de les barcelonines. La redacció de les ponències (“Transformem la ciutat donant valor a la participació de les dones”, “L’espai urbà, els temps i les dones”, “Dones i ciutat a l’espai mediàtic” i “Les dones i els serveis de la ciutat”) va ser encarregada a entitats de dones de Barcelona, per tal d’obrir el procés de participació a les ciutadanes des del moment de la convocatòria del Congrés. El seu lema va ser “La ciutat que les dones volem”. I, per què les dones? es pot preguntar algú encara. Això ho va contestar Victòria Sau, mentora del Congrés i vicepresidenta de l’actual Consell de les Dones de Barcelona, en un article escrit al diari *El País* el 16 de gener de 1999, mentre se celebrava el Congrés: “Perquè no volem continuar essent ciutadanes passives que veuen com la ciutat creix i es transforma sense comptar amb la nostra participació. Hem acabat, des de fa anys, amb la malsana tradició de ‘per als homes l’esfera pública i per a les dones la privada’, però encara en queda més: faltava la mirada femenina activa per dret propi de ciutadania, alhora que aquesta mirada veu més coses i també les veu diferents”. En definitiva, es tractava de fer propostes d’adequar la ciutat al nou paper de les dones, és a dir, replantejar una ciutat on el punt de vista de les dones hi fos present, en la planificació dels espais urbans, l’habitatge, els serveis, la mobilitat, la seguretat, la imatge de les dones als mitjans de comunicació i en els mecanismes de participació.

Del ventall de conclusions i propostes sorgides del Congrés es va fer evident que l’organització de la vida quotidiana de la ciutat no ha tingut en compte les dones ni els seus treballs, que no són els referits a elles mateixes, sinó que comprenen el conjunt de la reproducció de les persones (treball familiar-domèstic) i que, per tant, afecten tothom. Les nostres ciutats, històricament, han ignorat la realitat de les dones. Cal, doncs, treballar, entre altres coses, per adaptar les ciutats a la vida quotidiana de les persones, homes i dones. Aquestes últimes, en tant que responsables de mantenir la vida, són les que fan un ús més intensiu de la ciutat, la qual cosa comporta un coneixement exhaustiu de l’entorn. Aquest saber acumulat per l’ús quotidià de la ciutat fa de les dones un sector de població capaç d’elaborar propostes i solucions imaginatives que facin front als nous reptes.

Especialment paradigmàtica, en relació amb el tema que estem tractant, va resultar la ponència del Congrés que abordava el tema de la participació, una ponència encarregada a l’entitat Ca la Dona. Es definia (“redefinia”) el concepte de participació com “qualsevol activitat, acció i presa de decisió que incideixi/influeixi en la construcció de la nostra societat (...). Quan ens referim a la construcció de la societat partim de la base que aquesta es fa des de vessants diferents: les actuacions del poder institucional i els espais de relació social, en definitiva, els espais on els ciutadans i les ciutadanes vivim i actuem de manera quotidiana”.

Des del govern local, aquesta forma d'entendre la participació implica el compromís de vetllar per la seva diversitat, en funció de les diverses circumstàncies personals i socials de l'espai on es desenvolupi. No hi ha un únic model de participació i, per tant, la participació ciutadana ha de recollir la diversitat de les realitats que integren el món urbà.

Segons van explicitar les dones de Barcelona a través del Congrés, la seva participació es pot donar en cinc espais:

- Els espais “privats” de relació social: la família i les amistats
- Els espais “públics” de relació social: el món del treball, de l'estudi, del lleure i la creativitat
- El moviment de dones i altres moviments socials
- L'àmbit institucional

Respecte a l'últim espai, el que fa referència a l'àmbit de les institucions, la ponència fa esment, entre altres coses, al fet que les administracions públiques haurien de reconèixer el moviment de dones de la ciutat, en tota la seva diversitat, com a agent social per consultar, negociar i consensuar iniciatives... i s'insisteix que cal revisar la normativa dels consells de participació ja existents, fent-los més oberts, plurals i diversos. I aquesta ha estat la tasca impulsada després del I Congrés de les Dones, tasca que després de més d'un any de feixucs i, a la vegada, enriquidors debats, va donar els seus fruits: el 14 de novembre de 2001 hi va haver l'acte de constitució del Plenari del nou Consell de les Dones de Barcelona, segons una normativa consensuada per totes les entitats que conformaven el Consell que va iniciar el Congrés de les Dones de Barcelona. Una normativa molt més oberta i amb una presència més forta dels territoris de la ciutat acollia, a més de les representants polítiques i tècniques del consistori, 103 associacions i entitats de dones i 15 dones a títol individual, a partir de la voluntat de participar-hi de ciutadanes que no pertanyien a cap grup. Aquest nou Consell, molt més obert i plural, està aportant elements interessants en el procés de reflexió que estan duent a terme consells municipals d'altres sectors de població en relació amb una normativa nova, la qual cosa mostra que la forma d'entendre la participació per part de les dones ha estat innovadora i suggeridora.

El gran nombre d'entitats integrants del nou Consell va fer plantejar a la seva Permanent (òrgan executiu) la instauració d'una metodologia operativa. Així, es van crear tres grups de treball, lligats a les línies estratègiques del Programa Municipal per a les Dones 2001-2004 —aprovat després d'un procés de participació i consens amb les membres del Consell de les Dones de Barcelona—, que han constituït el principal treball dut a terme per aquest organisme en el decurs del 2002. Són els següents:

1. La mirada de les dones vers les polítiques municipals (coordinat per la Federació de Dones per a la Igualtat). En aquest grup s'ha treballat i consensuat el concepte de transversalitat de les polítiques d'igualtat d'oportunitats (*Gender mainstreaming*). S'ha arribat a la conclusió que cal un plantejament global que tingui presents, a l'hora d'elaborar i aplicar les polítiques i actuacions municipals, tant els homes com les dones de la ciutat, amb les seves necessitats, maneres de fer i mirades diferents, i que es tingui en compte tot el cicle de vida de les persones. Es tracta, en definitiva, i com ha dit la Comissió Europea, de revisar la suposada “neutralitat” de les polítiques i pràctiques administratives a partir de la mirada

de les dones. La transversalitat es planteja com una eina metodològica que ha de donar com a resultat un canvi de models organitzatius i uns nous valors que repercutixin en l'actitud de les persones.

En aquest grup es va fer palesa la necessitat que l'Ajuntament doni a conèixer el grau d'execució de les propostes i recomanacions del I Congrés de les Dones de Barcelona i l'importantíssim paper que tindrà, en aquest sentit, la recent creació de la Comissió Interdepartamental per a la Igualtat d'Oportunitats de les Dones en les polítiques municipals.

Aquesta Comissió, promoguda com a eina estratègica per part de la Regidoria Ponent de Política de la Dona, té com a funcions incorporar la visió de gènere en totes les polítiques municipals, definir les polítiques per a la igualtat d'oportunitats que han d'impulsar els diferents sectors municipals, coordinar les accions impulsades pels diferents sectors i vetllar i contribuir en l'acompliment dels principis i accions del Programa Municipal per a les Dones.

2. La violència vers les dones (coordinat per Ca la Dona), que farà un seguiment exhaustiu del desplegament del Pla operatiu contra la violència vers les dones. Aquest Pla, resultat d'un desenvolupament específic d'una de les línies estratègiques del Programa Municipal per a les Dones, té com a objectiu general disminuir la incidència de la violència de gènere i promoure una ciutat amb tolerància zero respecte a la violència. A la vegada consta de tres línies estratègiques:

a) Millorar, diversificar i ampliar la xarxa de recursos públics i privats per a la protecció i atenció a les persones víctimes de la violència a la ciutat, tot garantint l'accessibilitat als recursos i l'adaptació de l'atenció a les diferents necessitats de les dones.

b) Incrementar la coordinació i la cooperació entre els àmbits social, sanitari, policial, judicial i associatiu, en relació amb la prevenció, la detecció i la intervenció en situacions de violència de gènere.

c) Promoure estratègies educatives, preventives i de sensibilització encaminades a aconseguir la tolerància zero a la violència.

3. Vida quotidiana (coordinat pel Programa dona, salut i qualitat de vida del Centre d'Anàlisi i Programes Sanitaris, CAPS). Aquest grup ha tractat sobre la conceptualització de "vida quotidiana" des de la perspectiva i els sabers de les dones. Es proposa analitzar, i així s'està fent, la segona línia estratègica del Programa municipal: "Adequar la ciutat a les necessitats de la vida quotidiana de les persones, reconeixent i donant valor a les aportacions i els desitjos del col·lectiu femení", el seu grau d'implementació i adequació a les propostes del I Congrés de les Dones de Barcelona, com també la seva utilitat amb vista a la realització d'unes jornades sobre aquesta temàtica.

Precisament, la tasca fonamental d'aquest grup és realitzar propostes i fer el seguiment del procés que ha de dur al desenvolupament de les Jornades sobre Vida Quotidiana, proposta realitzada pel Grup Dones del Consell Municipal de Benestar Social i assumida pel Plenari del Consell de les Dones de Barcelona. Els objectius d'aquestes Jornades són els següents:

a) Recollir el conjunt de propostes i recomanacions sorgides del I Congrés de les Dones de Barcelona en relació amb l'adaptació de la ciutat a les necessitats de la vida quotidiana, tot analitzant la situació actual i les perspectives de futur.

b) Aprofundir en la conceptualització de què entenem per vida quotidiana a l'espai ciutadà, des de la perspectiva i els sabers de les dones.

- c) Donar visibilitat a les bones pràctiques que s'han dut a terme a la ciutat de Barcelona en relació amb el tema.
- d) Contrastar experiències realitzades en l'àmbit de Catalunya, l'Estat espanyol, Europa i arreu, per tal d'enriquir la posada en comú a les Jornades.
- e) Exposar l'experiència pilot d'adaptació de la ciutat a les necessitats de la vida quotidiana (en l'àmbit dels serveis, el disseny urbà, la participació,...) realitzada al districte de Sant Andreu, concretament al barri de la Sagrera, a partir de la qual es podran definir un seguit de recomanacions a escala general de la ciutat.

A més de totes aquestes tasques que conformen l'activitat dels diferents grups de treball del Consell de les Dones de Barcelona, cal destacar un fet fonamental: la creació de vincles summament enriquidors que fan que el Consell es consolidi com un espai de relació entre dones molt diverses, amb opcions de vida distintes. La diversitat és una de les característiques de la població de Barcelona i aquest fet queda palès en la composició del Consell. Això li dona la força i l'autoritat necessària per adoptar posicions conjuntes davant determinats esdeveniments de la ciutat que afecten directament les dones.

De tot el procés que s'ha explicat es pot valorar el compromís que el govern de la ciutat de Barcelona té amb les dones del municipi. Aquest compromís ha anat més enllà del tractament de les dones en tant que usuàries o beneficiàries de les polítiques municipals, i ha comportat una relació amb aquest 52,2 % de la població en la qual se les considera com a agents socials amb capacitat propositiva de polítiques locals.

L'Ajuntament de Barcelona vol reconèixer i donar valor a l'opinió de les ciutadanes, i és per això que vol fer seves les propostes sorgides del Consell. Donar nom a l'experiència de les dones, possibilitar la seva comunicació i intercanvi d'idees són obligacions de tota administració que tingui la voluntat de treballar conjuntament amb la ciutadania. El paper de l'administració rau a crear els contextos que possibilitin que el bagatge i la feina feta per les dones i els grups i entitats de dones de la ciutat, amb la seva contribució quotidiana, reverteixi en la seva acció de govern. El protagonisme i el reconeixement cap a una institució s'han de mesurar per la capacitat de prendre decisions en sintonia amb les necessitats i desitjos de la gent i, per aconseguir-ho, cal escoltar molt i treballar conjuntament.

Amb l'experiència participativa del Consell de les Dones de Barcelona, l'Ajuntament posa en circulació el saber col·lectiu de les dones i li dona autoritat. El discurs de les dones, com diu Victòria Sau a l'article d'*El País* esmentat més amunt, gaudeix d'autoritat i prestigi "en principi perquè l'autoritat ens l'hem donat entre nosaltres, a nosaltres mateixes. Aquest era el primer pas. En segon lloc fent-nos-la reconèixer per la societat, i això mitjançant les accions i intervencions que siguin necessàries". També diu la mateixa autora: "Ara sabem i experimentem que la llar és un espai obert a una gran varietat de relacions, no només amb la família nuclear: un espai en el qual poden viure dones soles —i homes— fins i tot grups familiars, parafamiliars o d'amistat. És un recinte en el qual una dona pren decisions tan importants per a la vida de la ciutat en el seu conjunt com tenir una criatura o no tenir-la; decisions, al cap i a la fi, que afecten la demografia, l'economia, l'educació, l'àmbit laboral, etc. La llar també és ciutat, així com la ciutat no és res més que l'exterior de la llar. Un exterior que les dones trepitgem i fem servir més sovint i amb més intensitat que els homes".

Les dones de Barcelona volem transformar la ciutat i, com diuen les pensadores italianes, fer-la més amigable amb totes les persones. Pensem que la vida i la política no han de ser coses separades. El Consell de les Dones de Barcelona, pot ser, entre moltes altres, una bona eina per avançar en aquest camí.